

ШЕСТА СВЕТОВНА ПИСАТЕЛСКА СРЕЩА — СОФИЯ '86

ГЕОРГИ ЦАНКОВ

ДЕКЛАРАЦИЯ НА НАДЕЖДАТА

МИР ЗА ВСИЧКИ — ВСИЧКИ ЗА МИР

На Шестата световна писателска среща „Мирът — надежда на планетата“ присъствуваха 207 писатели от 57 страни. Тя бе посветена на бъдещето не само като тема, а като проблем, съдбоносен за цялото човечество: проблем за мира, проблем за живота. Сега се намираме в необикновен и вероятно неповторим момент, когато можем да се спасим от продължителния кошмар на драматичното минало.

Ето защо сме особено признателни на Михаил Горбачов, Раджив Ганди, Роналд Рейгън и Тодор Живков за искрения отговор на нашите важни въпроси:

Техните думи ни дават надежда и ни убеждават, че делото на писателя и на всички дейци на културата отразява истинската надежда на колективния човешки разум. Затова апелът на тази среща е отправен не само към писателите, но и към всички хора на Земята, в това число политици, правителства, парламенти, академии и религиозни ръководители с очакването, че те ще бъдат новите съзидатели на мира.

Днес има широк кръг от хора и гласове на всички езици, диалекти и убеждения, които искат да се обединят и правят опити да постигнат разбирателство помежду си. Надделява общият стремеж към оцеляване. Това е истинската надежда, която трябва да вдъхнем — необходимостта от ядрено разоръжаване, от създаването на свят на истински човешки права и социална справедливост, свят на нерушимо единство между мира, творчеството и красотата, за да запазим онова, което бе постигнато в Рейкявик, когато първите очаквания, тревоги и желаниа се превърнаха за миг в общ израз на днешните човешки вълнения.

Нека като писатели да пазим истината, защото една лъжа лесно може да стане извинение за унищожаването на човечеството. Нека да спасим звездите за влюбените и поетите, нека тези звезди блестят с мирно сияние след горчивия кошмар на безкрайните войни, нека да осветят пътя към нова светла ера в човешката хармония.

30 октомври 1986 година

Шестата световна писателска среща се проведе на 28, 29 и 30 октомври 1986 година. Нейна почетен председател беше Жоржи Амаду (Бразилия). В срещата взеха участие 207 писатели от 57 страни.

ПИСМО-ВЪПРОС

Организационният комитет на Шестата световна софийска писателска среща изпрати на 4 август 1986 год. едновременно до най-видни държавни ръководители и политически дейци на съвременния свят писмо-въпрос, в което между другото се казваше:

„Сега, когато двадесети век изтича като кръвта на толкова човешки жертви, загинали в най-страшните световни войни на историята, сега, когато великите хуманистични идеи на същия този XX век хвърлят вече мостовите на надеждата и вярата към следващото хилядолетие,

сега — в обявената от ООН Международна година на мира, когато ние живеем под постоянния страх и прицел на толкова много ядрени и „класически“ средства за масово унищожение,

моля, отговорете ни:

— Как виждате бъдещето на света? Как виждате бъдещето на човека и неговата цивилизация?“

Получиха се отговори от Михаил Горбачов, Раджив Ганди, Роналд Рейгън и Тодор Живков. Тези отговори бяха мигновено разпространени по света от стотици телеграфни агенции, радио и телевизийни компании. И най-големите „неверници“ се убедили какво е значението на писателското слово, колко важни са софийските срещи за укрепването на духа на разбирателство между народите, за опазването на мира. Бях в залата на парк-хотел „Москва“, когато писателите научиха за отговорите. Видях техните спонтанни реакции, в този момент те самите разбраха цялата сериозност на мисията, която ги обединява. Бяха дошли в София непосредствено след срещата на високо равнище в Рейкявик и несъмнено това първостепенно политическо събитие ги вълнуваше, ръководеше мислите им. Нима е възможно в такова време да се разговаря по частни творчески проблеми, да се обсъжда формалното съвършенство, да се споделят лабораторни проблеми? Отговорите на политиците означаваха преди всичко израз на доверие към големите цели, които си поставя този писателски форум.

Дълбок смисъл крият думите на Михаил Горбачов: „Понякога хората се питат: какво може да направи литературата, какво може да направи изкуството в нашия термоядрен век? Според мен — твърде много. И главно — да се помага за създаване на такава нравствена атмосфера, в която надпреварата във въоръжаването, раздухването на военната психоза ще се третират като престъпление срещу правото на хората на живот.

Нима не заслужават най-внимателно отношение въпросите за опазване с общи усилия на непреходните ценности на миналото, за защита на културата от обедняване под натиска на търгаществото и култа към насилието, от проникване на упадъчните идеи на расизма и антихуманизма в нея, за развитие на всеотворения културен обмен и контакти, за утвърждаване на идеите на мира и дружбата със средствата на изкуството? Писателят може да направи много, ако е въоръжен с честно, некрено и човеколюбиво слово.

Сега е времето на смели, отговорни действия в интерес на целия свят. Това се отнася до всички народи и всички континенти.“

Отговорът на Михаил Горбачов беше възприет като ново доказателство за съветското миролюбие, за онази грандиозна битка в името и за благо на човека, която води правителството на СССР. Всеки ред от това послание е пронизан с тревога и с исторически оптимизъм за бъдещето на човечеството, с ясно съзнание, че дела и само дела във всички области на икономическия, политическия и духовния живот ще ни приближат към постигането на висшата социална и хуманна цел — изграждането на „истински човешко“ (К. Маркс) общество.

За отговорността на писателите в съвременния свят говори и Раджив Ганди: „Със своята мъдрост и известност писателите от най-древни времена са били в състояние повече от всеки друг да въздействуват върху съзнанието на хората. Окуражаващ е фактът, че много от тях са се посветили днес на делото на мира и хуманността.“

Можем да се съгласим и с думите на Роналд Рейгън, че „Светът, към който се стремим, е свят, в който свободата на писателя, неговият морален урок ще допринасят за циментиране на световния мир“, но и ни е трудно да преглътнем факта, че в неговия отговор има повече изкусна реторика, отколкото конкретна програма за осъществяване на мирно бъдеще. Възлюбената от президента идея за „звездни войни“ смущава спокойния сън на хората, приближава реалността на ядрения апокалипсис. Знаем колко близко до споразумение бяха великите сили в Рейкявик, колко изпълнима ни се стори за миг мечтата за разведряване и разоръжаване и добре разбираме по чия вина една маниакална идея, поддържана от военнопromишления комплекс на САЩ, рани тежко надеждата.

Но това, разбира се, не означава отчаяние, черен песимизъм. В своя отговор Тодор Живков ясно и точно формулира своята представа за бъдещето: „Аз съм оптимист. Вярвам на философите, вярвам на учените, вярвам на вас, писателите. Вярвам в реализма и далновидността на политиците и държавниците. Вярвам на мислещото и мъчително търсещо брод към утрешния ден човечество.“

Да осигурим мир в настояще и бъдеще за човека — това е велика привилегия и дълг за всички нас. По този кардинален въпрос човечеството трябва да бъде единно, независимо от класови, идейни, религиозни и други различия.

На нас, земните хора, може би единствено разумни същества във Вселената, майката природа ни е отредила да живеем на една и съща планета. Наш дълг — и днес, и утре — е не само да я опазим мирна, чиста и невредима, но и да я разхубавяваме — за нас, за нашите деца и внуци, за внуците на нашите внуци. Затова нека ни обединява една мисъл и една воля:

Всички за мир и мир за всички!“

Едва ли ако на участниците в срещата бяха раздадени предварителни тезиси, щеше да се получат по-богат и целенасочен разговор. След прочитането на тези отговори за всички беше ясно, че в София случайни изказвания ще бъдат невъзможни, че тук всяка дума трябва да бъде изпълнена с отговорност, с политическа и творческа зрелост, че събрали се тук писатели наистина олицетворяват гражданската съвест на своите страни и народи.

На 28 октомври сутринта камбаната пред парк-хотел „Москва“

с шест удара възвести началото на срещата. Над смълчаното множество се разнесоха гласовете на шестима поети: Владимир Маяковски, Робърт Фрост, Пол Елюар, Пабло Неруда, Бертолт Брехт и Людмил Стоянов. Говореше „съвестта“ на ХХ век, тя призоваваше за вяност към революционните традиции, за мъжество и творческо дръзновение.

ДУХЪТ НА СОФИЯ

Този дух се чувствуваше навсякъде — в залите и фойетата на парк-хотел „Москва“, в Народния дворец на културата „Людмила Живкова“, на поетичния форум „Бъдеще“, по пътищата и импровизираните трибуни из страната, в денонощния литературен клуб, в прес-центъра, дори на тенискорта... По време на срещата равномерната смяна на дните с нощи бе разколебана: сякаш един безкраен, изпълнен с напрежение и ведрина ден ни принуждаваше да забравим за физическата умора, за личните си грижи. Залата, където се провеждаха пленарните заседания, бе малка, за да побере всички, които искаха да чуят изповідите на онези, чиито книги определят самосъзнанието на световната литература в навечерието на ХХI век. Журналисти, млади български писатели и преводачи се тълпяха пред телевизионните екрани във фойето. С бурни ръкопляскания бе подкрепено от всички предложението на Любомир Левчев за почетен председател на Шестата среща да бъде избран бразилецът Жоржи Амаду. Спомних си, че само няколко месеца преди това един от големите булеварди в бразилския град Салвадор (втория по големина град в щата Байя) бе наречен на името на писателя. Събитие се превърнало във всенароден празник, стотници хиляди хора (под звуците на самба) изразявали радостта си от решението на градските власти. Амаду е истински народен творец, по неговия роман „Габриела, карамфил и канела“ бразилската телевизия е заснела 130-сериен филм, филмирани са и почти всичките му романи и повести. Той никога не изневерява на обикновените хора от своя край, смело се бори срещу социалното неравенство и срещу политическата несправедливост. Книгите му са преведени по цял свят, носител е на Международната Ленинска награда за укрепване на мира между народите, а през тази година му бе присъдена и Международната Димитровска награда. Наистина гласът на такъв човек звучи високо и надалеко, затова нека припомним най-важното от неговото слово:

„Голямото значение на сегашната VI среща се състои в това, че се събираме в момент, когато международното напрежение е достигнало обезпокоителни размери, преди всичко що се отнася до надпреварата във въоръжаването, поставяйки човечеството под заплахата от ядрена и космическа война...

Едно нещо е напълно вярно: народите изпитват омраза и ужас от войната. Като пример мога да дам желанието за мир на съветския народ, който заплати много висока цена с разрушения, нещастия и смърт по време на Втората световна война. И когато съветските ръководители поемат пътя на мира, откликват на съкровеният въздеделение на своя народ.

Мога също да посоча, че народът на САЩ също е привърженик на мира и изпитва ужас от войната и иска да живее щастливо в своята голяма страна. Необходимо е въздеделенията за мир на американския народ да вдъхновят неговите държавни ръководители, за да се

постигне отново споразумение и сътрудничество между нациите от цял свят. . .“

Нима писател от класата на Жоржи Амаду не би могъл да разказва за собственото си творчество, да се самоласкае от световната си известност, да остави за други политическите и обществените проблеми? Да, може, по тогава не би бил онзи „Жоржи“ (както го наричат навсякъде в родината му обикновените хора), който с революционен замах руши вековните окови на политическата и социалната зависимост и гради с огнено, вдъхновено слово свободния свят на бъдещето. За затворените в тесните черупки на егостичното си „аз“ писатели нямаше място на тази нетрадиционна, неподходяща за размяна на салонни любезности среща, където с вълнение и с отговорност се говореше за оцеляването на човешкия род, за кардиналните проблеми на съвременния свят.

Тон за именно такъв разговор даде и Любомир Левчев, който блестящо изрази веруюто на съвременния български творец комунист .: защити неговата оптимистична теория за бъдещето. Левчев напомни, че „човек може да проникне в бъдещето само благодарение на познанията, които има за миналото“. Затова той синтезирано поднесе най-важните факти от историята на писателското движение за мир и убедително защити смисъла на световните писателски срещи в София.

Много размисли възбуди постановката, че днес, когато „бъдещето обещава и изисква огромна промяна“, когато „то поставя въпроса за ново стратегическо мислене, за ново политическо мислене, а също и за ново масово съзнание“, възниква обективната необходимост и от „ново художествено мислене“, „ново творческо съзнание“. Левчев посочи, че критерий за наличието на такова ново мислене е това, как си представяме бъдещето на литературата. „Но бъдещето на литературата е бъдещето на човешките ценности, защото литературата е техничен пазач. Разглеждането на литературата е разбиване на съкровищницата на човешките ценности. Въпросът за човешките ценности е въпрос за бъдещето на човека. И може би тук кръгът се затваря, тръгвайки от човека и достигайки до човека.“ Ораторът припомни кои са в действителност ценностите, охранявани от литературата: „Това са свободата на човека във всички нейни аспекти и истината. Свободата се охранява от истината. Истината без свободата и свободата без истината губят своя смисъл.“

Огромна надежда, обич и вяра към съзидателите на новия свят, построен по законите на красотата, се съдържаше и в многобройните приветствия към срещата. Първият държавен и партиен ръководител на България, другарят Тодор Живков, отправи към писателите горещ призив:

„Светът иска мир, светът иска слънце, светът иска радост!

Мисля, че за това и вие сте тук, ако ми позволите така да се изразя, на вашия „литературен Хелзинки“. Писател и войнолюбец, писател и човеконенавистник — тези понятия са несъвместими.

Всеки човек разтваря правдивата художествена книга, за да станат по-добри — и той самият, и светът край него. Аз съм дълбоко убеден, че и тук, в София, вашият глас за мир и разбирателство — глас, който познаваме от вашите творби — ще се извиси призивно и категорично в защита на висшето благо и право на човека и човечеството — правото на живот.“

Признание за авторитета на международната писателска среща

в София и дълбоко разбиране за ролята на твореца в тревожния съвременен свят изрази в приветствието си и генералният директор на ЮНЕСКО Амаду Махтар М'Боу:

„Съзидателната същност на писателското творчество противостои с целия си плам на разрушителните сили. Вашите произведения са като обещание за вярност към онези сили на духа, които въпреки страданията и борбите потвърждават, че животът си остава удивителен, красив, безкрайно ценен и пълен с надежда.

Ваш дълг към читателите ви и преди всичко към самия живот е да продължите да творите в интереса на взаимното разбирателство, преговорите и диалога.“

Не бяха малко и пожеланията за успешна работа на онези писатели, които не успяха да дойдат в София. Тежко болният Ърскин Колдуел намери сили да поздрави „участниците в борбата за мир“ и своите софийски приятели, с топли думи се обърна към колегите си в Янис Ридос: „Аз съм близо до вас с цялото си сърце, с мислите си. Желяз ви успех. Това ще бъде успех и за целия свят“ — писа той. Успех пожелаха и такива писатели като Кобо Абе (Япония), Маргарет Драбъл и Айрис Мърдок (Великобритания), Едуард Олби (САЩ), Урбано Тавариш Родригес (Португалия), Томас Транстрьомер (Швеция) и др.

Ако си представим върху библиотечните лавици книгите на творците, които дойдоха в София, и на онези, които мислено бяха тук, ще се получи една великолепа библиотека, в която читателят на бъдещето би намерил автентичните вълнения и мечти на хората от втората половина на ХХ век. На световния писателски форум нямаше място за безразлични и неутрални — макар и от различни краища на света, с различни политически, религиозни и естетически убеждения, писателите бързо намериха общ език. „Ако ние не можем да устим пулса на света, кой би могъл?“ — попита Джеймс Олдридж. И наистина пулсът на света се усещаше в развълнуваните, тревожни, гневни и искрени слова. Спорове, разбира се, имаше, но това бяха граждански дискусии между личности, които нямаха нужда от преводач, за да изразят страстния си протест срещу войната и твърдата си решителност със смелост, талант и дръзновение да се борят за мир.

Първият секретар на Съюза на писателите на СССР Владимир Карпов беше категоричен, че е „рано да се смятаме за обречени“. Той не се поколеба да разкрие огромната отговорност на американския военнопромишлен комплекс, на завладените от безумието на ядрената надпревара западни политики за тревожната обетановка в света, припомни за предложените в Рейкявик нови съветски мирни инициативи и призова към гражданската съвест на творците:

„Творците на художественото слово винаги са се вълнували от вечните въпроси на битието, донесли безсмъртие на творенията им. Гьотевият Фауст се е опитвал да спре щастливия миг дилемата „Да бъдеш или не“ е разкъсвала душата на Шекспировия Хамлет, за войната и мира са размишлявали геронте, родени от гения на гиганта Толстой. Тези вечни въпроси ни вълнуват и днес, в навечерието на ХХI век. Но колко по-ново е съдържанието им през ядрената епоха! Война или мир — в тези думи са събрани и проблемът за избора „да бъдеш или не“, и миговете, които могат завинаги да спрат — вече навъе, а не в писателското въображение.

И нека прозвучи в София — в града, който носи тъй символично

име, чийто превод е „мъдрост“, нашият призив: животът е прекрасен и единствен — да посветим всичките си сили и талант, за да го защитим!“

Съзвучно с тези мисли прозвучаха и думите на Патрик Д. Смит от САЩ: „Трябва да направим своя избор — ти и аз. Трябва да решим какъв свят ще оставим на тези, които идват след нас. Ще бъде ли той свят мръсен, пълен с омраза, недоверие и страх? Или ще бъде свят, пълен с дружба, цветя и любов? Вярвам в нашия мъдър избор.“

Жив отзвук сред писателите произведе и изказването на академик Пантелей Зарев, който отново припомни, че ядреният удар не ще пощади никого, че войнолюбците трябва да бъдат разобличавани, а спасителните идеи за оцеляване на човечеството — поддържани. „Разбира се, нас, събралите се тука — каза в заключение академик Зарев, — ни разделят различни във възгледите и убежденията, в политическото и религиозното ни схващане и в схващанията ни за характера и целите на изкуството. Но едно ни обединява: общата задача да се запази мирът, да се запази животът на земята, да се запази човечеството. Всеки от нас е поел своята отговорност в тази голяма цел и като ѝ е верен, се издига в очите на обществото, в преценките на съвременниците си, на честните хора, като личност, велика за своето време, като деятел на най-хуманната задача днес на художествената литература: запазването на мира и осъществяването на разоръжаването, за да се запазят и великите блага на цивилизацията, културата, знанието, всичко онова, което е свързано с битието и със съзнанието на човека. И ние сме задължени да усилим интензитета на нашата дейност и да се сплотяваме все повече, с все по-силно и непоколебимо убеждение в благородния характер на тази наша голяма и историческа цел.“

Изказваха се поети, белетристи, критици и всеки от тях успяваше да вложи в думите си нещо от своята индивидуалност, от националното си своеобразие, да намери свой ъгъл на зрение към обсъжданите проблеми, а същевременно да се включи в общото търсене на истината, да допринесе за създаването на неповторимия дух на срещата — дух на взаимно разбиране, на творческо сътрудничество в името на голямата цел. Мъдро бе словото на големия гръцки поет Никифорос Вретаκος, който говори за писателите като за рицари на една повеля, възложена им от света — повелята: любов към живота. „Поезията — каза Вретаκος — е и трябва да бъде една ръка, която търси да намери сърцето на човека, за да настани вътре в него едно-единствено цвете, имащо много цветове: любов, която има цвета на благоговеенето пред живота, пред човечеството, пред взаимното разбирателство, пред мирното съвместно съществуване и най-накрая пред един свят, който ни побира всички, с всичките ни права. Аз смятам, че в тази насока трябва да бъдат насочени нашите дискусии. Т. е. към това, как чрез разбирателство и слово помежду си бихме могли да изплетем една международна верига, за да опазим този живот.“

Невъзможно е да разкажем за всички идеи, които сплетоха „веригата на разбирателството“ на световната писателска среща. Духовно по-богат става човек, когато общува с писатели като италианеца Алдо де Яко, поляка Войцех Жухровски, бразилеца Гилерме Фигейреду, със съветските писатели Григорий Бакланов и Генрих Боровик, с испанката Ана-Мария Матуте, с французите Пьер Гамара и Жан-Манюел Роблес, с американеца Елтън Факс, с перуанеца Уинстън

Орильо, с югославянина Оскар Давичо, с индицеца Картар Синг Дугал. . . Просто невъзможно физически бе в трите дни на срещата да поговориш с всички, да чуеш всичко интересно. Но особено важен бе и породеният траен взаимен интерес между довчера непознати творци. За първи път тук бяха група китайски писатели, от които ние научихме колко значителен е интересът в тяхната страна към българската литература, колко силно е желанието им да се срещаме по-често и все по-добре да се разбираме. Китайският поет Ян Йендзие каза: „В китайския език има един старинен израз: „Поезията изказва волята.“ Тази воля за мир, за борба за мир ще надделее над всички сили и ще литне над света — какво са тогава езиковите прегради?“

Много умело успя да обобщи значението на софийските световни писателски срещи Ервин Фишер от ФРГ. Струва си да приведем по-дълъг цитат от неговото изказване: „Нашите срещи в столицата на Народна република България като гости на българския народ отдавна са се превърнали в самостоятелна страница от съвременната история, чието културно-историческо значение по достойнство ще бъде оценено от бъдещите поколения. Но дори тези срещи да имат значението на бележки по белите полета, те вече не ще могат да бъдат изтрети от голямата книга на човешката история. Те завинаги ще останат синоним на ясно изразен стремеж за мир, на недвусмислено предупреждение за мир. Това е високата отговорност, която сме морално задължени да поемем и която трябва да съпътствува всяко дихание на нашата творческа дейност.

Писатели от София! Това е не само хуманна повеля, това е политическо убеждение, политическа акция, политическа отговорност, защото мирът е съдържанието на политиката, а войната е отчуждаване от нейната същност. Човекът живее един живот, но умира много пъти. Ние, представителите на моето поколение, умирахме в Герника, Аушвиц и Треблинка, умирахме пред Москва и Сталинград, в Дрезден, Варшава и Ковънтри, в Хиросима и Нагасаки, във Виетнам и Палестина заедно с Тая Савичева и Ани Франк, с Антоан дьо Сент Екзюпери, Никола Вапцаров и продължаваме да умираме в Южна Африка, Ливан и Никарагуа заедно с много неизвестни герои. Всички тези жертви бяха дадени и се дават в стремежа за мир и имената на героите изпълват космоса с героичния си блясък. Там няма място за звездни войни.“

Трудно е да се изрази по-точно онова, което вълнуваше всички. В процеса на диалога те сякаш ставаха по-уверени в собствените си сили, започваха по-добре да разбират своята отговорност и своята колективна сила. И именно затова можем с пълно право да наречем софийските писателски срещи исторически, да им предскажем добро бъдеще, да ги следим с внимание и с готовност за активно съучастие. Писателите, които по силата на своеобразието на труда си са самотници, успяха да се убедят, че от тяхната самота се ражда едно ново, силно и значещо за съвременния свят единство. И че това творческо единство е необходимо за милионите им читатели, които очакват от книгите им да прозвучи гласът на разума.

„Мисля, че писателят, мисля, че всеки човек — каза в словото си Богомил Райнов, — притежаващ възможността да говори чрез вестника, книгата, радиото, е в правото си да произнесе онези думи, които да разтърсят поне част от публиката, да я изтръгнат от вцепенението, от инерцията, от пасивното плъзгане към една бездна, където действ-

вителино и безусловно ще се окажат свободни от плащането на всякакви данъци.“ И в заключение допълни: „В защита на правото дело се възправят не шепа храбrecи, а милиони хора — по света, но залогът е страшен. Това е животът на планетата. Това е животът изобщо. Именно затуй — а не в името на някаква примитивно разбиране на изкуството — смятам, че трябва да хвърлим срещу пристъпа на мракобесието всичко, с което разполагаме — идеи, похвати, жанрове, всички форми на израз, — за да блокираме онзи фатален и заплашително зейнал проход, който води към бездните на всеобщата смърт.“

В рамките на VI световна писателска среща бяха организирани и кръгли маси, където творците разговаряха по конкретни проблеми на литературния живот. В тези оживени творчески дискусии бяха изказани извънредно интересни съждения по различни творчески въпроси, очертах се спорове, в които отново и отново се потвърждаваха азбучни истини — за неразривната връзка между живота и литературата, за задължителната ангажираност на твореца с животрепещщите обществени проблеми. Главните теми бяха „Героят на бъдещето и бъдещето на белетристиката“, „Човек — поезия — бъдеще“, „Преводът и книгоиздаването“, „Компютърна техника и литература“, но те се преливаха, взаимодопълваха и обогатяваха като логично продължение на онези големи идеи, които се съдържаха в изказванията на пленарните заседания. Писателите се вълнуваха от опасността техническите изобретения да отчуждят хората от литературата, отново и отново предупреждава за ядрената опасност, чертаха планове за борба с неграмотността, с бездуховността и комерсиализацията в изкуството. Като остро предупреждение прозвучаха думите на писателя от ФРГ Макс фон дер Грюн за възраждането на милитаристичните и националистическите настроения в буржоазните страни, за опитите да се „промиват мозъци“, да се манипулира общественото мнение. В разговорите между издатели много се говори как по-добре и по-пълно да се използват възможностите на преводната книга за взаимно разбирателство между народите. Виталий Коротич (СССР) изрази тревога от блокадата срещу социалистическата книга в западния свят и изтъкна, че „нашата среща в София е огромна атака срещу психологическата война“.

Възникнаха и спорове. Например младият японски белетрист Ма-сахиико Шимада се опита да защити тезата, че литературата изостава от равнището на съвременното човешко съзнание. Той апологетично говори за възможностите на мислещата машина, която според него напълно може да замени човека. Разбира се, отговориха му мнозина, достойно бе защитено богатството на човешката личност. „Само средните и особено посредствените учени и литератори — каза Ефрем Каранфилов — са се втурвали да доказват, че идва големият залез на човека навред и особено в литературата, че идва ерата само на техническото мислене, че машината ще бъде способна да замести и учения, и поета, че математическите методи са единствените най-съвременни при изучаването на литературния процес и литературните явления.“ А академик Благовест Сендов подчерта: „Писателят има задача да усъвършенствува човешкото у човека, а инженерът — компютърното в компютъра. Истинската цел на учените е да се постигне такова развитие на всеки човек, че той да бъде винаги над възможностите на компютъра.“

Когато обсъжданията приключиха, на трибуната излезе големият

италиански поет Марио Луци. Той прочете „Декларацията на надеждата“. Сякаш отново в залата отекна камбанен звън. Твърдата воля за разбирателство, за ядрено разоръжаване, за свят на нерушимото единство между мира, творчеството и красотата тръгна за среща с милиони хора по земята. Всеобщите чувства изрази Жоржи Амаду с думите:

„Утре ще се завърнем в нашите страни, където ще заявим на читателите си, на нашите народи, които ни изпратиха тук, че мирът — надежда на планетата — ще бъде извоюван, че звездите ще продължат да блестят в нощите на влюбените и да вдъхновяват стиховете на поетите. Ние не ще позволим да ги превърнат в окопи, които бъдат смърт.“

Това се подчертава и в документа, който отразява тази наша среща с думи на хуманизъм и любов.

Така ще бъде и никой, колкото и могъщ да е той, няма да може да разруши мечтите на хората.“

Искрена бе благодарността към писателите—участници в срещата, изразена в заключителното слово на Любомир Левчев: „Ние говорихме за един континент, който все още не е обитаем — континента Бъдеще. Патрик Дейвид Смит процитира от тази трибуна Джон Дън, който казваше, че всеки е свързан с континента на всичко останало. Ние можем да не доживеем до този континент — това не е най-страшното. По-страшно е, че континентът Бъдеще може да потъне като Атлантида, преди да е населен с живи човешки същества.“

Пред лицето на опасността и пред лицето на човешката и писателска отговорност към бъдещето ние бяхме единни и това е велико наше богатство. Знак за нашето единство е единодушно подписаната Декларация на надеждата. Вярвам, че за всички нас този документ ще се превърне в едно оръжие на мира, едно средство да апелираме към съвестта на своите народи, а също така и към онези, които ги ръководят.“

СЛЕД СРЕЩАТА

Испанката Кармен Конде предложи след завръщането си писателите да се обърнат към ръководителите на своите държави със същия въпрос, на който отговориха Михаил Горбачов, Раджив Ганди, Роналд Рейгън и Тодор Живков. Ервин Фишер предизвика всеобщо одобрение с идеята тук, в столицата на световната писателска среща, всеки да донесе земя от своята страна и тази земя да се смеси в една голяма ваза. А Любомир Левчев обеща върху тази земя да покълне чудно цвете — „цветето на приятелството, цветето на бъдещето“.

По време на срещата непрекъснато пред очите ни беше десетмесечната усмихната дъщеря на американския поет Джеймс Рейгън. Научихме, че момиченцето се казва Тера (земя). Може би всички успяха да почувствуват нещо дълбоко символично в нейното присъствие. Веселите, доверчиви очички на детето търсеха взаимност и закрила в погледите на възрастните. И те разбираха, че заради нея, заради всички деца по земята, заради бъдещето на живота и на литературата трябва да удесеторят усилията си, за да „покълне, поникне и разцъфти цветето на надеждата“.